

محاكمة اللغتين

امير عيشير نوایي

کتابشناسلیک معلومات

کتاب نامی: محاكمة اللغتين

مؤلف : امير عيشير نوایي

نشرگه تيارلاوچي: تاشقين بهائي

تايپ : يولدوز بهائي

ديزاين: جلال کامپيوتر

ناشر: توران مدنی - اجتماعي بنيادی

چاپ يېړی: کابل ، افغان پرس

چاپ يېلی: ۱۳۸۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نشرگه تيارلاوچي: تاشقين بهائي

سۆزباشى

اميرالكلام عليشير نوایی نینگ محاكمة اللغتين اثرى نى دقت بيلن اۇقىب اۇتگن هر كيم او ذات نینگ بويوك علامه تيلشاس اېگنى گه ايشانه دى. تيلشناس ليك هلى اونجه ليك رواجلنمه گن هجرى توقيزينچى عصرده ايگى تيل (فارسي و تركي) نینگ لغت سيستى و گرامرى خصوصيت لرى حقيده بو قَدَر نازك خيال ليك بيلن شرح و ايضاح لىر بېرىش و اولرنى هر تمانلمه محاكمه اېتىش عادى آدم لىر قۇلى دن كېلمىدى البته.

اوشبو كتاب تور كچه متنى و ترجمه لرى پاریس، استانبول، خوقند، عشق آباد ، تاشكېنت، انقره ، ايران ، لندن، پاكستان و آوغانستان ده نچه مرتەلب چاپ اېتىلىپ ترقه ليشى گه قره مهى اولر نینگ اكثرىتى فقط بيليم و تحقيق اهلى اوچون تيارلنگن متن لىر حسابلنە دى.

بىز حاضر گى كتاب نى فقط نوایی فكر لىرىنى آسانراق يۇل بيلن اونینگ وطنداشلىرى بۇلميش آوغانستان اۇزبېك عامه سى گه يېگىزىش نىتى بيلن ۲۰۰۰ م. يىل تاشكېنت ده سرىليك الفباده نشر اېتىلگن «عليشير نوایی مكممل اثر لىر تۇپلمى» نینگ ۱۶-جلدى دن اۇرىن آلگن محاكمة اللغتين متنى نى انابت كه آلدېك ولغتلر نینگ ايضاح و شرحى نى هم اولر نینگ اېنگ يقين معنى لىرى گه كۆره بېردىك .

امير عليشير نوایی و باشقه كلاسيك شاعر وادىب لىرىمىز نینگ باراثر لىرى بوتون خلقىمىز گه منه شو يۇسېن ده نشر و تقدیم اېتىلسه، اۇزبېك خلقى نینگ آخز بېكچه سواد چىقىرىشى اوچون كته خدمت حسابلنە دى دېيىمىن.

تاشقىن بهائى

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

رباعی:

یعنی که چو عالم نی یاراتتی معبود
عالم اہلیگہ قدرت ایلہ بپردی وجود
انسان اہدی مقصود کہ بؤلدی موجود
انسان دین ہم حییبی اہردی مقصود

متکلمی کہ عرب فصحاسی بلاغت گلبانگین
سپہر گلشنی دین آشورغانده آنینگ بلبل نطقی «انا افصح»
ترنمی بیله آلرنی زبان بست ودعوی لری آوازه سین پیرگہ
پست قیلدی .

رباعی:

اول وقت کہ نی عالم اہدی ، نی آدم
قیلمیدور اہدی بولرنی صنع اہلگی رقم
چون اول اؤزی نینگ خلقتی دین اوردی دم
منطوقی ایدی کنت نبیافافهم

وصلي الله عليه وآله الطيبين واصحابه الطاهرين وسلم
تسليما كثيرا كثيرا.

تکلم اهلی خرمنی نینگ خوشه چینی، وسؤز دُرثمینی
مخزنی نینگ امینی ، ونظم گلستانی نینگ عندلیب نغمه سرایی،

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله امتاز الانسان على سائر المخلوقات بشرف النطق واللسان ،
واظهر من عذوبة لسانه وحلاوة بيانه سكر الشكر وشهد الشهود
والامتنان .

رباعی:

ای سؤز بیله قیلغان آفرینش آغاز
انسان نی آرہ ده ایلہ گن محرم راز
چون کن فیکون صفحہ سی غہ بؤلدی طراز
قیلغان آنی نطق ایلہ باریدین ممتاز

سبحان الله ني قدرت کامله دورکیم انسان نی «خمرت
طینه آدم بیدی اربعین صباحاً» کریمه سی مضمونی بیرله «
علم الاسماء کلها» قابلیت بپردی وانی «المتکلم» اسمی
مظہری قیلدی . وتا اول بومظہریت شرفی دین جمیع
مخلوقات قہ سرافراز بؤلدی وبو تشریف بیله بری سی دین
امتیاز تاپتی .

اؤلگن بدن غه روح پاک یبتار، کثیفی دین حیات لیق تن غه زهر
هلاک خاصیتی ظهور ابتار،

قطعه:

سؤز گوهری دور که رتبه سی نینگ
شرحی ده دور اهل نطق عاجر
اندین که ابرور خسیس مهلک
کؤرگوز گوچه دور مسیح معجز

و بو سؤز نینگ تنوعی تعقل دین نری و تصوردین
تشقری دور. اگر مبالغه سیز اجمال یوزی دین قلم سورولسه
واختصار جانبی دین رقم اورولسه، یبتمیش ایکی نوع بیله تقسیم
تا پری ده خود هیچ سؤزی یوقتور که یبتمیش ایکی فرقه کلامی غه
دلالت قیلغی. اما اولچه تفصیلی دور. اول دور کیم ربع
مسکون نینگ یبتی اقلیمی دین هراقلیم ده نچه کشور بار و هر
کشورده نچه شهر وقصبه و کپنت و هر دشت ده نچه خیل-
خیل صحرانشین اولوس و هر تاغ نینگ قول لریده و قلله لریده و
هر بحر نینگ جزایری ده و سواحلی ده نی طوایف بار. هر جماعت
الفاظی اؤز گه لری دین و هر گروه عبارتی یانه لری دین متغیر
وبیر نچه خصوصیت بیله متمیز دور که اؤز گه لرده یوقتور.

یعنی علی شیر المتخلص بالنواپی غفر ذنوبه و ستر عیوبه مونداق
عرض قیلور کیم سؤز درری دور کیم ایننگ دریاسی کؤنگول دور،
و کؤنگول مظهری دور کیم جامع معانی جزو و کل دور. انداق که
دریا دین گوهر، غواص واسطه سی بیله جلوه نمایش قیلور،
وانینگ قیمتی جوهری غه کؤره ظاهر بؤلور. کؤنگول دین داغی
سؤز درری نطق شرفی غه صاحب اختصاص وسیله سی بیله
گزارش و آرایش کؤرگوزور، و ایننگ قیمتی هم مرتبه سی
نسبتی غه باقه انتشار و اشتهار تا پر. گوهر قیمتی غه نچوک که
مراتب اسروکوپ دور. حتی که بیردرم دین یوزتومن گچه
دپسه بؤلور،

قطعه:

اینجونی آلسه لر مفرح اوچون
مینگ بؤلور بیر درم غه بیرمثقال
بیر بؤلور هم که شه قولاق قه سالور
قیمتی ملک، عبره سی اموال

سؤز درری نینگ تفاوتی موندین داغی بی غایت راق و
مرتبه سی موندین هم بی نهایت راق دور. انداق که شریفی دین

خجسته الفاظ و اشارت بيله واقع بُولوبتور. الله الله اول روضه روح افزاده نې نظارت و اول گلشن دل آساده نې نزاھت دور کیم آئینگ باغبانی و «انزلنا من المعصرات ماء ثجاجا لنخرج به حباً و نباتاً و جنات الفافا» کریمه سی بيله تکلم قیلور و عندلیب خوش نواسی نبوت بیانی بيله ورسالت نغمه و الحانی بيله سرود کُورگوزور، و مذکور بُولغان طیوری دین بعضی «لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا» اداسی بيله ترنم نهایتی غه یتار و سایر قوش لری ولایت اظهاری و هدایت آثاری دین نوای ارشاد آیین و صدای رشاد تلقین اظهار ایتار،

بیت:

که تابُولغای جهان باغی بو گلشن میوه دار اُولسون
 حریمی ده بو بلبل لرغه بو دلبانگ بار اُولسون
 موندین سُونگره اوچ نوع تیل دور کیم اصل و معتبر دور،
 و اول تیل لر عبارتت گوهری بيله قایلینینگ اداسی غه زیور، و
 هر قیسی نینگ فروعی بغایت کُوبتور. اما ترکی و فارسی و
 هندي اصل تیل لر نینگ منشائی دور که نوح پیغمبر صلوات الله
 علیه نینگ اوچ اوغلی غه کیم یافث و سام و حام دور یتیشور، و
 بومجمل تفصیلی بودور که نوح علیه السلام طوفان تشویری دین

أنداق که طیور و بهایم و سَباع نینگ تیل لری کیم،
 هر بیرینینگ اُوزگ چه خروش و تکلم لری بار و غیر مکرر نوا و
 ترنم لر اما چون الفاظ و عبارت دین مراد معنی دور و مذکور
 مخلوقات دین مقصود انسان دور و اول مظهر معانی و بیان .
 سُوژ آئینگ سُوژینده دور و تکلم آئینگ کلامی ده باردور.

اېمدی کېلدوک سُوژبیانی غه و کلام داستانی غه: مونچه
 متنوع شهر و قُری و جبال و صحرا، بیشه و دریا خلقی کیم
 بیتلیدی و تنوع و تغیری نی شرح ایتلیدی که مجموعی ده معنی
 اداسی ده الفاظ تیل گه کېلور، و اول الفاظ دین معنی فهم بُولور.

برچه سی دین عرب تیلی فصاحت آیینی بيله ممتاز و
 بلاغت تزینی بيله معجزه طراز دور کیم هیچ تکلم اهلی نینگ
 مونده دعوی سی یُوقتور و سُوژی صدق و ایشی تسلیم - اُوق
 دور کیم «ملک علام جل و علی» نینگ کلام معجز نظامی اول
 تیل بيله نازل، و رسول علیه الصلوة والسلام نینگ احادیث
 سعادت انجامی اول لفظ بيله وارد بُولوب دور،

و اولیای کبار و مشایخ عالی مقدار قدس الله اسرارهم
 کُوپراک حقایق و معارف که سوروبتور لر، و معانی زیبالرین
 ، تقریر لباسیغه کییوروب دور لر اول فرخنده عبارت و اول

دېک اؤزگچه ادا بيله تحرير و تقرير زيورى دين عاجز و زبون قالدیلر. آنسیز هم بؤلماغای کیم بیرار ورق یوزینی مرکب قراسی بيله اؤز یوزلری صفحه سی دېک قرا قیلغای لر و اؤز تیل لری دېک شکسته قلم تیلی بيله ادا اېتمه گیلر. اما اول صفحه رقمین اؤز لری دین اؤز گه کیشی بیلیمس، و اول کلاغ پالرنی اول سودا اهلی دین اؤز گه بیرا و اؤ قومس و فهم قیلیمس. چون عربی تیل و مقال بيله کلام و هندی الفاظ بيله مزخرفات نافرجام، بیرى غایت شرف و علوم منزله دین، و بیرى نهایت نحوست و دنو مرتبه دین آره دین چیقیتی لر. قالدی ترکی الفاظ بيله مقصود اداسی و فارسی عبارت بيله کلام معناسی.

انداق معلوم بؤلور که ترک سارت دین تیز فهم راق و بلند ادراک راک و خلقتی صاف راک و پاک راک مخلوق بؤلوبتور و سارت ترک دین تعقل و علم ده دقیق راق و کمال و فضل فکرتی ده عمیق راق ظهور قیلیب دور. و بو حال ترک لر نینگ صدق و صفا و توز نیتی دین و سارت لر نینگ علم و فنون و حکمتی دین ظاهر دورور. و لیکن تیل لریده کمال و نقصان حیثیتی دین فاحش تفاوت لر دور که الفاظ و عبارت وضع قیلورده ترک سارت قه فایق کھلیب دور، و اؤز الفاظی ده

نجات و آنینگ مهلكه سی دین حیات تاپتی عالم معموره سی ده بشر جنسی دین آثار و انسان نوعی دین نمودار قالمیدور اېردی. یافتنی که تواریخ اهلی ابوالترک بیتیر لر خطا ملکى گه بېباردی، و سامنی که ابوالفرس بیتیر لر ایران و توران ممالکی نینگ وسطی ده والی قیلدی و حام نی که ابوالهند بېب دور لر هندوستان بلادی غه اوزاتتی. و بو اوچ پیغمبر زاده اولاد و اتباعی مذکور بؤلغان ممالک ده یاییلدی لر و قالین بؤلدی لر. و یافت اؤغلان نی که ابوالترک دور تاریخ اهلی اتفاق بيله دېب دور لر که نبوت تاجی بيله سرافراز و رسالت منصبی بيله قرداش لری دین ممتاز بؤلدی و اوچ تیل که ترکی و فارسی و هندی بؤلغای، بو اوچا و نینگ اولاد و اتباعی آره سی ده شایع بؤلدی. چون حام، نوح علیه السلام غه بی ادب لیق قیلغان جهت دین، آنینگ مبارک تیلی گه حام باره سی ده قرغیش اؤتوب ایردی، بو سبب دین آنینگ رنگ بیاضی سواد غه مبدل بؤلوب، تیلی شکسته لیک ظاهر قیلیب، فصاحت و بلاغت حلیه سی دین عاری قالدی، و اولاد و اتباعی که هند کشوری اهلی بؤلغای لر، لون لری مکتب اهلی مشقی ورقی دېک شب رنگ، بلکه شبگون و تیل لری اطفال نینگ اوچی اوشلغان قلمی

سۆز آیتسه هم هر کیشی ایشیتسه بیلور و آنینگ سارت اېکنین فهم قیلور و اول متکلم اؤزتیلی بيله اؤز رسوالیغی غه اؤزی اقرار قیلغاندېک دور. ترک نینگ اصل خلقتده سارت دین طبعی ملایم راق اېرکن گه موندین بوالعجبراق تانوغ یوق دور که هیچ قیسی مونونگ مقابله سی ده دم اوره آلمس لر، و سارت باجمعهم اگر ترک عبارتت اداسی ده عاجز دور محق هم بار. ونه چون که ترک الفاظی واضعی آسرو کؤپ وقتده مبالغه اظهاری قیلیب، جزوي مفهومات اوچون الفاظ وضع قیلیب دور که صاحب وقوف کیشی تا ظاهر قیلمس اینانسه هم بؤلمس.

آنداق که: قووارماق و قوروقشه ماق و اوشتماک و جیجیماق و اؤنگدیماق و چېکریمک و دؤمسیمک و اومانماق و اوسنماق و اېگیرمک و ایگرمک و اؤخرنمک و تاریقماق و آدهماق و آرغدهماق و ایشنماق و ایگلنماق و ایلنماق و اېریکمک و ایگرنمک و آوونماق و قیستماق و قینهماق و قؤزغلماق و ساورولماق و چیقلماق و دېودشماق و قییمنماق و قیزغنماق و نیکه مک و سییلنماق و تنلهماق و قیمیردهماق و سپریمک و سیرمه مک و کنارکه مک و سیغریقماق و سیغینماق و قیلیماق و یالینماق و مونگلنماق و

اشارت عبارتت غه مزیت لر کؤرگوزوبتور که اؤز محلی ده ان شاءالله مذکور بؤلغی.

ینه ترک نینگ ملایمت طبعی نینگ سارت دین آرتوغلوی غه دلیلی موندین واضح راق و ایگی طایفه نینگ ییگیتی و قریسی، بلکه اولوغ دین کیچیک بریسی آره سی ده اختلاط علی السویه دور. هر مقدار که بو بیر نینگ اول بیر بيله آمیزش و گفت و گذاری بار، اول بیر نینگ هم بو بیر بيله همانچه تکلم و گفتاری بار. و سارت آره سی ده اهل طبع و دانش وزمره علم و ذهن و بینش کؤپ راک دور. ترک اېلی ده اجلاف و ساده اېل سارت دین زیاده دور. اما ترک نینگ اولوغ دین کیچیک گه دېگینچه و نوکردین بېگی گه دېگینچه سارت تیلی دین بهره مند دور لر. آنداق کیم اؤز خورد احوالی غه کؤره آیته آلور لر، بلکه بعضی فصاحت و بلاغت بيله هم تکلم قیلور لر. حتی ترک شعرا سی کیم فارسی تیل بيله رنگین اشعار و شیرین گفتار ظاهر قیلور لر. اما سارت اولوسی نینگ ارذالی دین اشرافی غه چه و عامی سی دین دانشمندی غه چه هیچ قیسی ترک تیلی بيله تکلم قیله آلمس لر، و تکلم قیلغان نینگ معنی سین هم بیلمس لر. اگر یوز دین بلکه مینگ دین بیر بوتیل نی اؤر گه نیب

اینده‌ماق و تهرگه‌ماق و تپوره‌ماق و قینگغیماق و شیغده‌ماق و سینگره‌ماق و یسقه‌ماق و ایسقرماق و کونگرماق و سوخرنماق و سیپیه‌ماق و قاره‌له‌ماق و سورکنماق و کویمنماق و اینگرنماق و توشلمک و مونغیماق و تنچیه‌ماق و تنچیقالماق و کوروکسه‌ماق و بوشورغنماق و بوخسه‌ماق و کیرکینمک و سوقده‌ماق ، بوسماق ، بورمک ، تورمک ، تامشیماق ، قهه‌ماق ، سیقرماق ، چیچرکه‌ماق ، جورکنمک ، اورتئمک ، سیزغورماق ، گورپککشمک ، چوپروتماق ، جیرغه‌ماق ، بیچیماق ، قیقزئماق ، سینگورمک ، کونده‌لتمک ، کومورمک ، بیگیرمک ، کونگورده‌ماق ، کینرکه‌ماق ، کپزرمک ، دوپتولماق ، چیده‌ماق ، توزمک ، قازغنماق ، قیچیغله‌ماق ، گنگیره‌ماق ، یده‌ماق ، قده‌ماق ، چیقنماق ، کوندورماق ، سوندورمک ، سوقلتماق .

بویوز لفظ دور که غریب مقاصد اداسی ده تعیین قیلیب دورلر که هیچ قیسی اوچون سارت تیلی ده لفظ یسه‌میدورلر که برچه‌سی محتاج الیه دور که تکلم چاغی ده کیشی آنکه محتاج بولور . کویپی انداق دور که اصلاً ایننگ مضمونین تفهیم قیلماق بولمس ، و بعضی نی که انگلتسه بولغی

هر لفظ تفهیمی اوچون نهچه لفظنی ترکیب قیلماغونچه بولمس ، اول داغی عربی الفاظ مددی بیله وترک الفاظی ده بونوع لفظ کؤپ تاپیلور . مثلاً بومذکور بولغان یوز لفظدین بیرنهچه‌گه مشغولوق قیلیب ثابت قیلالی ، تاخضم مقابله‌ده الزام بولسون که اؤزگه‌لرنی مونگه قیاس قیلسون .

شعرا اکبری‌دین که بعضی‌سی تعریفی ده مبالغه قیلیب دورلر ، و بو معتدبه امری دور که می ایچمک قواعدی ده سؤز کؤپ سوروپ ، ظرافت نهایت سیز ظاهر قیلورلر . بیری سیقرماق لفظی دور که مبالغه موندین اؤتمس . ترکچه نظم ده بو مطلع باردورور کیم ،

بیت:

ساقیا توت باده کیم بیر لحظه اؤزوم‌دین بارای
شرط بوکیم هر نهچه توتسنگ لبالب سیقارای
آیا بو سیقارای لفظی مضمونی‌غه یبتگنده فارسی
شعرده نی علاج قیلغیلر؟ و تامشیماق که غایت ذوق دین بات
ایچمس و لذت تاپه- تاپه آز- آزیچر . بوغریب معنی
اداسی ده ترکچه ده بو مطلع بار کیم ،

بیت:

ایسته سَم دور اهلی دین عشقینگ نی پنهان ایله مک
 کچه لر گه اینگره مک دور عادتیم گه سینگره مک
 فارسی ده بو مضمون که بؤلمه غی، شاعر نی چاره قیلغی؟
 وسیقته ماق کیم ییغلماق ته مبالغه دور، ترک بو نوع ادا
 قیلیب دور که ،

بیت:

اول آی که کوله - کوله قیراغله تتی مہنی
 ییغلتتی مہنی دہمہ ی که سیقتہ تتی مہنی
 ینہ بییک اون بیله که اعتدال سیز آشوب بیله
 ییغله غایلر، انی اؤ کورمک دہر لر و تر کچه ده اول معنی ده
 بومطلع بار کیم ،

بیت:

ایشیم تاغ اوزره ہریان اشک سیلابینی سورمک دور
 فراق آشوبیدین ہردم بولوت ینگلیغ اؤ کورمک دور
 چون اؤ کورمک مقابله سی ده فارسی تیل ده لفظ یوقتور ،
 فارسی گوی شاعر مونونگدپک غریب مضمون اداسی دین
 محروم دور. ینہ ییغله ماق نینگ اؤ کورمکی مقابله سی ده

ساقی چوایچیب منگا توتار قوش
 تامشی - تامشی انی قیلای نوش
 و بؤخسه ماق لفظی اداسی ده ترک بو مطلع نی
 دہب دور که ،
 بیت:

ہجری اندوہی ده بؤخسب مہن، بیله آلمان ، نبتہ ی؟
 می علاجیم دور، قوپوب دیر فناغه عزم ابته ی
 فارسی گوی ترک بگلر و میرزاده لر بؤخسه ماق نی
 فارسی تیل بیله تیلہ سہ لر که ادا قیلغیلر ، و شعر نینگ بنا و
 مداری عشق قہ اپورولور و عاشق لیق ده ییغله ماق دین کلی راک
 ودایمی راک امر یوقتور ، و اندا تنوع بار. ییغلمسینماق
 مضمونی ده که ترک مونداق دہب دور که ، بیت:

زاهد عشقین دہسہ که قیلغی فاش
 ییغلمسینور و کوزی گہ کہلمس یاش
 و اینگره مک و سینگره مک کیم درد بیله یاشورون
 آہستہ ییغله ماق دور و آره لر ی ده تفاوت آز تاپیلور. تر کچه ده
 بومطلع بار کیم ،
 بیت:

عاشق ایاغی غه تیگن کیرمککه آرخارلفظی بيله تعرض
 قیلیب دورلر. اما چؤکور که مؤلمراق دور، بولفظلری یؤقتور، و
 بوترکچه ده مونداق ادا تاپیب دور کیم،

بیت:

چؤکورلر کیم سنینگ یولونگ ده تپورالمیش ایاغیم غه
 چپکیب اول کوی گردین سرمه تارترمبن قراغیم غه
 ینه عشق طریقی ده، محبوب نظاره سی میسر بؤلسه،
 عاشق نینگ نیاز یوزی دین تپلمورماکی آسرومناسب ایش دور.
 و بولفظ آرده یؤقتور، و مونونگدپک لفظلری هم یؤقتور. و
 بوترکچه ده مونداق دیلیب دور که،

بیت:

تؤکادور قانیم نی هر دم کؤزلرینگ باقیب توروب
 کیم نچه یوزومگه باققی سبن بیراق دین تپلموروب
 ینه ترک لفظی نینگ محبوب جانبی دین یسه نماغی
 مقابله سی ده، سارت لفظی ده آراسته و آرایش لفظی بار.
 اما پزهنمک مقابله سی ده دپمیدورلر، و اول یسنماغ نینگ مبالغه
 سی دور و آنی مونداق دپ دورلر کیم،

اینچکیرمک داغی بار، و اول اینچکه اون بيله ییغله ماق دور و
 اول ترک لفظی ده بونوع ترکیب بيله ادا تاپیب دورور کیم،

بیت:

چرخ ظلمی ده که بؤغزوم نی قیریب ییغلمبن
 ایگیرو چرخ (کیبی) اینچکیریب ییغلمبن
 اما ییغله ماقته های- های لفظین آدا ده اؤزلرین
 ترکی گوی لرگه شریک قیلیب دورلر و بولفظ هم اصلاً ترکی
 اسلوب دور و فقیر نینگ بومقطعی مشهور دور کیم،

بیت:

نوایی اول گل اوچون های- های ییغلمه کؤپ
 که هی دپگونچه نپ گلین نپ غنچه نپ گل بار
 ینه ترک الفاظی ده قیمنماق و قیزغنماق ایکی غریب
 لفظ دور که آنینگ اداسی بویت ده بار که،

بیت:

عذارینگ نی آچرغه قیمنسه نورمبن
 ولی اهل کورمکی گه قیزغه نور مبن
 فارسی گوی شعرا مونداق خوب مضمون اداسی دین
 مهجور دورلر.

و حسن تعريفی ده اولوغ راق خال غه کیم ترک لر مېنگ
 آت قویوب تورلر آلر آت قویمیدور لر ، ترک بوتعريفنی بو
 نوع ادا قیلیب دور کیم،
 بیت:

آنینگ کیم آل اینگیندا مېنگ یراتتی
 بوی بیله ساچی نی تېنگ یراتتی

اگر بیرین- بیرین الفاظ وضعی ده کیم آلر تقصیر
 قیلیب دورلر، تعرض قیلینسه سؤز اوزالور نپوچون که کؤپ واقع
 دور.

ینه شعراده برچه طبع اهلی قاشی ده روشن و مجموع
 فصحا آلیده مبرهن دور که تجنیس وایهام بغایت کلی دور، و
 بو فرخنده عبارت و خجسته الفاظ و اشارت ده فارسی دین
 کؤپراک تجنیس آمیز لفظ و ایهام انگیز نکته بار که نظم غه
 موجب زیب و زینت و باعث تکلف و صنعت دور. مثلاً: آت
 لفظی که بیرمعنی سی علم دور، ینه بیرمعنی سی مرکب دور،
 وینه بیرمعنی سی امر دور که تاشنی یا اؤقنی آت دېب
 بویورغیلر بوتجنیس ده مونداق دپیلیب دور کیم،

بیت:

اېرور بس چو حسن وملاحت سنگا
 یسنماق بېزه نمک نی حاجت سنگا؟

وخوبلر نینگ کؤز و قاشلری اراسین که قباغ
 دېرلر، فارسی ده بو عضونینگ آتی یؤقتور . مثنوی ده بیر جماعت
 خوب تعریفی ده مونداق دپیلیب دور که،
 بیت:

مېنگیز لری گل - گل مژه لری خار
 قباغ لری کېنگ آغیز لری تار

ینه عشق اطواری ده کیم اشک و بیغله ماق مقابله سی ده
 آه و ایسیغ دم عمده دور، ترک لر دمنی چاقین غه، و آه نی
 ایلدیریم غه نسبت بېریب دېب دورلر کیم،
 بیت:

فراقینگ ایچره اولوس اؤرته مککه ای ماهیم
 چاقین دورور دمیم و ایلدیریم دورور آهیم

سارت تیلی ده چاقین و ایلدیریم دېک متعین و معتبر
 ایگی نیمه گه آت قویمایدورورلر و عرب تیلی بیله برق وصاعقه
 بیله ادا قیلیب دورلر.

و ینه یان لفظی ده و یاق لفظی ده هم بو حال دور و بونوع لفظ که آنده اوچ معنی بؤلغی حدوحصر دین کؤپراک تاپیلور . وخیلی لفظ هم تاپیلور که تورت معنی سی بؤلغی . آنداق که بار لفظی که بیر معنی سی موجود لوغ دور و بیر معنی سی امر دور بارور غه و بیر معنی سی یوک دور ، و بیر معنی سی ثمر دور . و آنداق لفظ هم تاپیلور که بپش معنی سی بؤلغی . ساغین لفظی دپک که بیر معنی سی یاد قیلماق قه امر دور و بیر سو تلوک قوی آتی دور . و عشق مستی و مجنون و بیماری مقابله سی ده ساغین دپسه ، هر بیر یگه اطلاق قیلسه بؤلور .

ینه آنداق که توز لفظی که نچه معین اراده قیلسه بؤلور . بیر ی توز که اوق یانیزه دپک نیمه نی دپر لر . ینه توز هموار دشت نی دپر لر . ینه توز راست کیشی نی دپر لر . ینه توز ، سازنی توز ما ککه امر قیلماغ نی . ینه توز ایکی کیشی اراسی ده موافقت سالماغ نی دپر لر . ینه توز ، بیر مجلس اسبابی نی هم دپسه بؤلور . و کؤک لفظین هم نچه معنی بیله استعمال قیلور لر . بیر ی کؤک ، آسمان نی دپر لر . ینه کؤک آهنگ دور . ینه کؤک قاداغ نی هم دپر لر . ینه کؤک سبزه و اولنگ نی داغی دپر لر .

نظم:

چون پری و حور دور آتینگ بگیم
سرعت ایچره دبو ابرور آتینگ بگیم
هر خدنگی کیم اولوس اندین قاچار
ناتوان جانیم سری آتینگ بیگیم

و بو ایکی بیت که تجنیس تام دور ، هر ترک شعراسی خاصه سی دور که سارت ده یوق تور و مونی تو یوغ دپر لر . و مونونگ تعریفین میزان الاوزان آتلیغ عروض که بیتلیب دور ، آنده قیللیب دور .

ینه ایت لفظی ، و آنده داغی بونوع اوچ معنی بار . آنداق که ،

بیت:

ای رقیب اؤزنی آنکا توتسنگ هم ایت
بیز گه رحم ایلب آتینگ کوی دین ایت
گرچه باردوزخ چه عشقینگ شعله سی
بیزنی اؤز ایلکینگ بیله اول ساری ایت
و توش لفظی ده هم بونوع اوچ معنی بار .

بونوع الفاظ هم که اوچ معنی وتؤرت معنی و آرتوغراق کیم اراده قیلسه بؤلغی، کؤپ بار که فارسی الفاظده آنداق یؤقتور و معروف و مجهول قافیه ده واوی یایی هم که فارسی اشعارده واقع بؤلور، ایکی حرکت دین آرتوق بؤلْمَس. واوی آنداق که : پیرو شیر و ترکی الفاظده بومعروف (و) مجهول حرکت تئورت نوع تاپیلور: هم واوی وهم یایی سی. واوی سی آنداق که اؤت که شیء محرق دور. و اؤت مرور معنی سی بيله. و اؤت مقمرغه برد جهتی دین امر. و اؤت که باریدین اریق حرکت دور، کله نی اؤتقه توتوب توکین آریتور معنی ده دور. ینه بیرمثال تئور که دام دور. ینه تئور که اندین دقیق راق دور که قوش اولتورور بیغاج دور. و تئور که آندین دقیق راق دور، واوی نینگ تئوری دور. و تئور که برچه دین اریق دور، تئورلوغ نی یا ایشیک نی تئورمک واوی دور.

و یایی مثال، اوچ حرکت دین آرتوق تاپیلْمَس. بیز که سارت قدود دیر. و بیز که ما و نحن معنی سی بيله دور. و بیز که درفش دپرلر. ینه بیرمثال تپر که تپر مک معنی سی بيله دور. تپر که آندین دقیق دور اول دور که سارت لرانی عرق و خوی دپرلر. و تپر که باریدین اریق دور، اؤق معنی سی بيله

دور. و بو نوع الفاظ کؤپ اوچ حرکت بيله وضع قیلیب دور لر که حالاشایع دور. و نپچه حروف قه عبارت وسعتی اوچون، بلکه قافیه سهولتی اوچون بیریریگه شرکت بپرید دور لر. اول جمله دین بیری الف بيله ها آره سی ده مناسبت و مشارکت بپرید دور لر، که بیر لفظ نی هم آخری الف لفظ بيله قافیه قیلسه بؤلور. آنداق که ارا لفظین سرا و درا بيله قافیه قیلسه بؤلور، سره و دره بيله هم قافیه قیلسه بؤلور ینه بیرمثال آنداق که یدا لفظین صدا بيله قافیه قیلسه بؤلور باده بيله هم قیلسه بؤلور. و واو بيله ضمه آره سی ده هم اول نوع شرکت قافیه قیلسه بؤلور. غرور و ضرور لفظی بيله هم جایز دور. و یا بيله کسره آره سی ده داغی بونوع دور آنداق که آغیر و باغیر الفاظین صادر و قادر الفاظه بيله قافیه قیلسه بؤلور. تاخیر و تغیر الفاظی بيله هم بؤلور، که فارسی الفاظده بوسهولت لری یؤقتور.

و بو الفاظ واضح لری کؤپ نیمه ده جزئیات قه تعرض قیلیب غریب مضمون و مفهوم لر اوچون الفاظ وضع قیلیب دور لر. آنداق که بعضی مصادرده اؤتتی.

کییک دور، ترک آنینگ ابر کگین هونه و تیشی سین قیلچاقچی دبر. ینه سویقون نینگ هم ایر کگین بوغو و تیشی سین مَرل دبر. سارت آهو و گوزن دین اوزگه نیمه دپمس. و بیر شؤر و شین لیغ آوکه تۇنغوز آوی دور آنینگ هم ابر کگینی قابان، تیشی سین مہکجین و اوشاغین چورپه دبرلر. و سارت برچه سین خوک و گراز لفظی بیلہ آیتور.

وکپلدوک قوشقه که آندہ مقرر و مشهور اہلباسون اوردک دور. و سارت اہلی اہلباسوننی خود بیلماس. تاغی ترک اوردک نینگ ابر کگین سونہ و تیشی سین بورچین دبر. و سارت مونگہ ہم آت قویمیدور، نرو مادہ ایگلہ سین مرغابی دبر.

و اوردک نینگ انواعی بۇلور قوشچی لر قاشی دە. مثلاً جور کہ و ابر کہ، سوقتور و المہ باش و چاقیر قنات و تپمیر قنات و الابوغہ و الہ پوکہ و باغچال و بو یوسونلوق دبرلر کہ یبتمیش نوع بۇلور، کیم سارت بری سین مرغابی اوق دبر. و اگر بیریری دین متمیز قیلسہ، ترکچہ آت بیلہ - اوق آیتور.

ینہ غذا و ہر طعام کہ یپسہ بۇلور ییگولوک دیرلر. و سارت اہلی نینگ کۇپی بلکہ برچہ سی یپماک نی ہم و ایچماک نی ہم خوردنی لفظی بیلہ ادا قیلورلر.

و اولوق قرداش و کیچیک قرداش نی ایگلہ سین برادر دبرلر. و ترک لر اولوغ نی آغہ و کیچیک نی اینی دبرلر. و آلر اولوغ - کیچیک قیز قرداش نی ہم خواہر دبرلر. و بولر اولوغ نی اہگہ چی و کیچیک نی سینگیل دبرلر و بولر اتانینگ آغہ - اینی سین اباغہ دبرلر، و آنہ نینگ آغہ - اینی سین طغایی دبرلر، و آلر ہیچ قیسی غہ، آت تعیین قیلمیدورلر، و عرب تیلی بیلہ عم و خال دبرلر. و کؤکتاش نی ترکچہ تیل بیلہ دبرلر، و آتکہ و اہنگہ نی ہم بوتیل بیلہ آیتورلر.

بیرمتعین نیمہ کیم آق اوی دور، آنگہ خرگاہ آت قوئوپتورلر. اما آنینگ اجزاسی نینگ کؤپینی ترک تیلی بیلہ آیتورلر. آنداق کہ تونگلوک و اوزوک و تۇرلوق و باسروغ و چیغ و قنات و کوزنک و اوووغ و باغیش و بوساغہ و ابر گنہ و علی ہذا القیاس.

و آو و قوش کہ سلاطین آداب و رسومی دە ہر قیسی باشقہ متعین ایشی تور، ایگلہ سین شکار دبرلر. و آودہ عمدہ کہ

یان سونگاکی و قابورغەنی و ایلیکنی و اورتە ایلیک و
بوغوزلاغونی تر کچه آیتورلر. وینە بعضی ییمک لردین قیماغ و
قتلمه و بولماغ و قوروت و اولابه و منتو و قویماغ و اور کماچنی
هم تر کچه آیتورلر و قییمزنی و سوزمەنی و باخسومنی و
بوزەنی داغی تر کچه آیتورلر. وینە توتماچ و اوماچ و کوماچ و
تالغاننی هم تر کچه آیتورلر. و بونوع جزئیات قە مشغول لوق
قیلیسه بغایت کۆپ تاپیلور.

اما کلی راک کلماتنی ادا قیلالی: عرب تیلی نینگ صرفی
اصطلاحی نینگ ابوابی ده بیر باب دور که آنکه مفاعله بابی آت
قویوب تورلر که لفظ بیر مذکور بولور، اما ایکی کیشی فعلی غە
مشمتمل دور که بیرنوع واقع بولغی انداق که معارضه و مقابله
و مشاعرە و مکالمه و کلی باب دور، موندە عظیم فواید حاصل ، و
فارسی گوی لرمونچه فصاحت و بلاغت دعوی سی بیلە ،
بوفایده دین محروم.

اماترک بلغاسی بوفایده غە تعرض قیلیب دورلر، مصدر غە
بیرشین حرفی الحاق قیلماق بیلە، اول مقصودی تاپیب دورلر.
انداق که چاپیشماق و تاپیشماق و قوچوشماق و اوپوشماق
، و بوشایع لفظ دور. و بولفظ واضعی عزیزلر غە جای تسلیم و

ینە آت انواعی ده که توبوچاق وارغوماق و یکه و یابو و
تاتو یوسونلوق بری نی تر کچه - اوق آیتورلر. و آت نینگ یاشین
داغی کۆپراکین تر کچه آیتورلر. بیر قولوننی کره دپرلر. اوزگه
تای و غونن و دونن و تولن و چیرغە و لانغە دپگونچه
فصیح راق لری تر کچه دپرلر، و کۆپراکی مونی هم بیلمس لر.

و آت نینگ ایبارین اگر چه زین دپرلر. اما کۆپراک
اجزاسین مثل جیبیلگیر و حنا و توقوم و جزلیغ و اولرچاغ
و غنجوغه و چیلبور و قوشقون و قنتر و توقک و توقه یوسونلوق
کۆپین تر کچه آیتورلر. و قمچی نی اگر تازیانه دپرلر. اما
بولدور غه سین و چوبچور غه سین تر کچه آیتورلر.

و جیبه و جوشن و کوهه و قالغندوروق و قاریبجی
و کپچیم و آهه یوسونلوق اوروش اسبابین هم ترک تیلی بیلە
آیتورلر.

و معهودی البسه دین مثل دستار و قلیاق و نوروزی و
تۆپی و شیرداغ و دکله و یلک و یاغلیغ و تپرلیک و تور
یوسونلوق نیمه لرنی بری سین ترک تیلی بیلە ایتورلر.

یپگولوک لردین اگر چه قوی موجه لری دین بعضی غە
آت قویوب تورلر. اما آرقه نی و آشوغ لوغ ایلیکنی و

هنر وپيشه ده آنداق که قوشچی و بارسچی و قوروقچی و تمغاچی و جيبهچی و يورغهچی و حلواچی و کپمهچی و قوچی. آنداق که قوش هنری دا داغی بو اصطلاح باردور. آنداق که قازچی و قوچی و تورناچی و کيکچی و تاووشقانچی که سارت لفظی ده یؤقتور. وآلمذکور بؤلغانلرنینگ کؤپین ترکچه آیتورلر.

ینه بیرنوع عبارت و ادالری بار کیم بیراودین بیرایشنی گمان اہلتمک بیلہ اول ایشنی اول کیشی گہ نسبت گونہ بپرورلر. یؤق کہ تحقیق یوزی دین بلکه مظنہ و گمان حیثیتی دین. اما موندہ دقت کؤپتور. آنداق کہ بارغودپک و یارغودپک و کپلگودپک و بیلگودپک و آیتقودپک و قیتگودپک و اورغودپک و سورغودپک . و بوفارسی دا بؤلمس. و بعضی الفاظنینگ آخری ده بیر «جیم» حرفی وصل قیلورلر، و آنینگ بیلہ اول فعل ده سرعت یؤسون لوق ارادہ قیلورلر. آنداق کہ : تپگاچ واپتگاچ و بارغاچ و یارغاچ و تاپقاچ و ساتقاچ. ینه بیر «ری» حرفی کہ بعضی لفظنینگ آخری غہ الحاق قیلورلر، آندین مبالغہ و سعی ارادہ قیلورلر. آنداق کہ بیلہ کؤر و قیلہ کؤر و کپتہ کؤر و بیتہ کؤر.

تحسین دور کہ بغایت خوب قیلیب دورلر. و بوفصاحت بیلہ سارت فصحاسیدین تمام سیجیلیب دورلر. ینه عربی صرف اصطلاحی ده ایکی مفعول لوق فعل لر بار کہ آنینگ اداسی داغی معتبر و کلي دور. آندین داغی سارت لر عاری قالب دورلر و اتراک آنگہ ہم خوب راق وجہ بیلہ متابعت قیلیب دورلر. عربی انداق کہ «اعطیت زیدا درهما» . بو ترکیب ده اوچ لفظ مذکور بؤلور. آلر لفظ غہ بیر حرف آرتورغان بیلہ مونگہ اوخشش بیر ضمیرنی آرتوروتورلر، بغایت مختصر و مفید توشوبتور. آنداق کہ یوگورت و قیلدورت و یاشورت و چیقرت.

ینه بیر ادالری بار کہ بعضی الفاظنینگ سونگنی دا «چ» یا کہ «چی» لفظی دور آرتتورورلر یا منصب نینگ یا هنر نینگ یا پيشه نینگ اظهاری اوچون. فارسی ده یؤقتور. بلکه الرهم ترکچه آیتورلر.

منصب ده آنداق کہ قورچی و سووچی و خزانہ چی و کیره ک- یراقچی و چوگانچی و نیزه چی و شوکورچی و یورتچی و شیلانچی و اختہ چی یؤسونلوق کؤپ تور.

یگیت لری آسانلیق قه بوله فارسی الفاظ بیله نظم آیتورغه مشغول بولوبتورلر. و فی الحقیقه اگر کیشی یخشی ملاحظه و تامل قیلسه چون بو لفظده مونچه وسعت و میدانی ده مونچه فُسحت تاپیلور. کبره ک کیم مونده هر نوع سخن گزارلیغ و فصیح گفتارلیغ و نظم سازلیغ و فسانه پردازلیغ آسانراق بولغی، و در واقع آسانراق دور.

آندین سونگره کیم ترک تیلی نینگ جامعیتی مونچه دلایل بیله ثابت بولدی، کبره ک اپردی کیم بو خلق آره سی دین پیدا بولغن طبع اهلی صلاحیت و طبع لرین اوز تیل لری تورعاج اوزگه تیل بیله ظاهر قیلمه سه لرا پردی، و ایشگه بویورمه سه لر اپردی. و اگر ایگله سی تیل بیله آیتورقابلیت لری بولسه، اوز تیل لری بیله کؤپراک آیتسه لرا پردی. و اگر مبالغه قیلسه لر ایگله سی تیل بیله تبنگ آیتسه لر اپردی. بو احتمال غه خود یول بپرسه بولمس کیم ترک اولوسی نینگ خوش طبع لری، مجموعی سارت تیلی بیله نظم آیتقایلر و بالکل ترک تیلی بیله آیتماغایلر. بلکه کؤپی آیته آلمغایلر، و آیتسه لره هم سارت ترک تیلی بیله نظم آیتقان دپک، فصیح ترک لرقاشی ده اوقوی و اوتکره آلمغایلر، و

وینه بیررنگ یابیر صفت نینگ همول حالی غه مبالغه اوچون آنینگ اولی ده اول حرفی غه بیر «پ» یامیم اضافه قیلیب، اول شی غه زاید قیلورلر. «پ» مثالی: آپ-آق، قپ-قرا، قپ-قیزیل، ساپ-ساریغ، یوپ-یوملاق، یپ یسی، آپ-آچوغ، چوپ-چوقور. بونوع خیلی هم تاپیلور. «میم» مثالی: کؤم-کؤک، یم-یشیل، بؤم-بوز.

ینه بیر «واو ولام» بعضی لفظغه الحاق قیلیب، بیر مخصوص صفت قه تعیین قیلورلر که سلاطین نینگ خواه رزم اسبابی اوچون و خواه بزم جهاتی اوچون معتبر دور. آنداق که هیراؤل و قراؤل و چینگداؤل و ینکاؤل و سوزاؤل و پتاؤل و کیتپاؤل و یساؤل و بکاؤل و شیغاؤل و دقاؤل کیم آلر موندین الوی دورلر.

ینه بعضی لفظغه بیر «لام» الحاق قیلورلر کیم اول شی نینگ اول صفتده رسوخی غه دلالت قیلور. آنداق که قهال و یسال و قبال و تونقال و بیرقال و تۇسقال و سپورغال .

بو الفاظ و عبارتده بونوع دقایق کؤپ دور، کیم بوگونگه دپگینچه هیچ کیشی حقیقتی غه ملاحظه قیلماغان جهت دین بو یاشورون قالیب دور، و هنر سیز ترک نینگ ستم ظریف

اېمدى كه ميل كورگوزدى، مناسب لرتايب هم بوخيلدين بولور. آنداق كه بوزمانده بولوبتور. بارى هرتقدير بيله كه بار باوجود ترك الفاظى نينگ فارسى غه مونچه مزيتى و نفس الامرده مونچه دقتى ووسعتى نظم طريقى ده شايع اېمس اېردى. وكتمان نهان خانهسى غه توشوب اېردى بلكه متروك بولور غه ياووشوب اېردى، بو خاكسار غه صباوت او ايلي ده كيم آغيز حقهسى دين بيرار گوهر ظاهر بوله باشلر. اول گوهرلر هنوز نظم سلكى غه كيرميدور اېردى كيم ضمير درياسى دين، نظم سلكى گه تارتيلغان گوهرلر، طبع غواصى سعي بيله، آغيز ساحلى غه كهله باشماق كورگوزوب اېردى. چون مذکور بولغن قاعده بيله كيم ادا تاپتى - ميل فارسى سرى بولدى. اما چون شعور سنى غه قدم قويلدى، چون حق سبحانه و تعالى طبع غه غرابت سرى ميلنى ذاتى و دقت و دشوار پسندليق قه شروعنى جبلى قيليب اېردى، ترك الفاظى غه داغى ملاحظهنى لازم كورولدى. عالمى نظر غه كهلدى اؤن سكيز مينگ عالمدين آرتوق. آنده زيب وزينت سپهرى طبع غه معلوم بولدى تۇقوز فلکدين آرتوق. آندا فضل و رفعت مخزنى اوچرهدى، درلرى كواكب گوهرلرى دين رخشنده راق، و گلشنى يۇلوقتى، گل لرى

اؤقوسه لر هر لفظلرى غه يوز عيب تاپيلغى، و هر تركيبلرى غه يوز اعتراض وارد بولغى.

پس بو حيثيتلردين آنداق معلوم بولور كيم بوتيلده غريب الفاظ و ادا كوپ دور مونی خوش آينده ترتيب و رباينده تركيب بيله باغلماغى نينگ دشوارليغى بار. مبتدى طبعى اول نظمى دشوارليغ بيله باغلماق دين كوفت تاپيب متفر بولور، و آسانراق سرى ميل قيلور. چون نېچه قتله بونوع واقع بولدى، اؤز معتادين قويلوب غير معتاد غه كيم مشكل راک هم بولغى، ميل قيلماغى متعذر دور.

ينه اول كيم فهم جنسى، عاجزلرنى هم ماييل بلكه مشغل اوشبونوع غه كورر و زمان و رسم اهلى طريقى دين چيقماغىنى مناسب كورمس، و بونوع بيله قالور.

و مبتدى غه ينه عادت دور كيم طبعى دين اول نيمه باش اورسه، چون اؤز زاده طبعى، اؤزى گه محبوب اېكن گه مجبول دور. تيلر كه انى بوفن اهلى غه عرض قيليب، جلوه بېرگى. چون بوفن اهلى فارسى گوى دورلر، و ترك الفاظى دين بهره مند اېمس لر، طبعى اول جانبدين اعراض قيليب، بوفن غه مشغول اېل سرى ميل كورگوزور.

اول جمله دین بیری «غرایب الصغر» دیوانی دور کیم کیچیک یاش ده تقریریم دین گزارش و تحریریم دین نگارش تاپیب دور کیم معانی غرباسی دین ،غریب الفاظ لباسی غه کییوروب مهن و خلق کونگلین اول غریبستان اهلی اوتی بیله کؤیدوروب مهن.

ینه «نوادر الشباب» دیوانی دور که ییگیت لیک اوایل ده بیانیم کلکی دین نمایش دیوانی غه و آرایش بستانی غه کیریب دور کیم اول نوادر تماشاسی دین ییگیت لیک ملکی ده غوغا سالیب مهن و ملک ییگیت لری کونگلی دین آرام و قرارنی آلیب مهن.

ینه «بدایع الوسط» دیوانی دور کیم عمر اواسطی ده خیالیم خامه سی آنیگ زیبی غه نقش بندلیغ و زینتی غه سحرپیوندلیغ قیلیب دور کیم اول بدیع لری واسطه سی دین شیدا کونگول لری ایشیگین عشق تاشی بیله قاقیب مهن و اول اووی گه فتنه و آفت اوتین یاقیب مهن.

ینه «فواید الکبر» دیوانی دور کیم حیات اواخری ده تخیلوم خامه سی آنی رشک نگارخانه چین و غیرت خلدبرین

سپهر اختری دین درخشنده راق. حریمی اطرافی اهل ایاغی بپتماک دین مصئون، واجناسی غرایبی غیرایلکی تپگماک دین مأمون. اما مخزنی نینگ ییلانی خونخوار و گلشنی نینگ تیکانی بی حد و شمار. خیالغه کپلدی کیم همانا که بو ییلانلر نیشی نشتری دین طبع اهلی خردمندلری بو مخزن دین بهره تاپمی اوتوبتورلر. و کونگول گه آنداق اپورورلدی کیم گویا بوتیکن لر سرزندی ضرری دین ،نظم خیلی گلدسته بندلری بو گلشن دین بزم توزگوچه گل ایلیکلی آلمی یؤل توتوبتورلر.

چون بو طریق ده همت عالی ابردی و طبع بی باک و لاابالی اوتر گه قؤیمه دی و تماشاسی دین تؤیمه دی. اول عالم فضاسی ده طبع سپاهی ترکتازلیغ لر توزدی و اول سپهر هواسی ده خیال قوشی بلند پروازلیغ لر کورگوزدی و اول گنج جواهری دین ضمیر صیرفی سی ،نهایت سیز قیمت لیغ لعل و درثمین آلدی و اول گلشن ریاحینی دین، کونگول گل چینی ،حد و غایت سیزنگهت لیغ گل ویاسمن قؤینی غه سالدی.

چون بو مواهب بیله غنالر و بوغنایم بیله استغنالر میسر بؤلدی ، مونونگ نتایجی گل لری روزگار اهلی غه بی حد و مقدار آچیله باشله دی و باشلری غه بی اختیار ساچیله کیریشدی.

بوخمسه شغلی دین چون فراغت تاپیب مېن، تخلیم گیتی نور دین، سلاطین تاریخی دشتی غه چاپیب مېن. چون نامه سوادى ظلمتی دین «زبدة التواریخ» اداسین توزوب مېن، سلاطین اولگن آتین بو حیوان سوی بیله تیرگوزوب مېن.

چون «نسايم المحبة» نجاتی بیانی دین کلکیم فیض رسان بولوبتور، اولیاء الله مقدس روحی فیضی دین عالم تولوبتور.

چون «لسان الطیر» الحانی بیله ترنم توزوب مېن، قوش تیلی اشارتی بیله، حقیقت اسرارین مجاز صورتی ده کورگوزوب مېن.

چون «نثر اللالی» خزاینی ترجمه سی غه بیتیم «نظم الجواهر» بیله معنی ابکارین حله لرین مرصع ایتیم .

چون «میزان الاوزان» بحرلری ده غواص بولدوم اول معیار بیله نصیر طوسی عذرین قولدوم.

ینه داغی رسایل غه قلم سوروب مېن و مکاتیب غه رقم اوروب مېن که فارسی سحر سازلرو پهلوی افسانه پردازلر هم آنده اوراق آراسته و اجزا پیراسته قلیب دورلر کیم دانا حکم عدالت یوزی دین کوز سالسه و بورونغی فارسی وسونگنی ترکی

قلیب دور کیم آنده اولوغ لر غه فایده لر زلالین بیتکوروب مېن وهوس لری شعله سی غه نصایح زلالی دین سواوروب مېن.

بوتورت دیوان آوازه سین چون ربع مسکون غه بیتکوروب مېن، خمسه پنجه سی غه پنجه اوروب مېن. اول کیم «حیره الابرار» باغی ده طبعیم گل لر آچیب دور، شیخ نظامی روحی «مخزن الاسرار» دین باشیم غه درلر ساچیب دور.

ینه چون «فرهاد وشیرین» شبستانی غه خیالیم یوز توتوبتور، «میر خسرو» دمی شیرین وخسرو اوتی دین چراغیم نی یاروتوبتور.

ینه چون «لیلی و مجنون» وادی سی ده عشقیم پویه اوروبتور، خواجه همتی گوهر نامه سی دین نثاریم غه گوهرلر بیتکوروبتور.

ینه چون سبعة سیاره رصدین ضمیر یم باغلاب تور، اشرف هفت پیکری نینگ یتتی حوروشین پیشکشیم غه یاراغلابتور.

ینه چون «سد سکندری» اساسین، خاطریم مهندسی سالیب دور، حضرت مخدوم خردمند نامه سی دین کوس اصلاح وامداد چالیب دور.

عشق و نیازین شرح ایتَرگه باعث بُولور. و بو حال غزل طریقی منحصر کیم یا آیتورغه متأمل بُولولغی یا اؤقوریغه مشغول. اؤقورغه دواوین دین بو فقیر مطالعه سیغه کؤپ مشغول بُولمه غان دیوان آز ابرکین. بتخصیص عشق و درد اهلی نینگ راهبر و پیشروی امیر خسرو دهلوی دیوانی کیم عاشق لیقده درد و نیاز و سوز و گداز طریقین اول منتشر قیلدی و آئینگ عشقی مشعلی دین بو پرتو عالم تیره خاکدانیغه یاییلدی .

ینه حقیقت اهلی نینگ سرخیل و سرافرازی خواجه حافظ شیرازی نکات و اسرارین که انفاسی روح القدس دین نشان آیتور و روح الله انفاسی دین اثر یبتکورور .

ینه بو فقیر نینگ پیری و استادی و طریقت اهلی نینگ صاحب ارشادی ، جمیع اهل الله نینگ مقتدا و شیخ الاسلامی حضرت مخدومی نورالملة والدين مولانا عبدالرحمن جامی قدس سره نینگ روح پرور لطایفی و روح گستر ظرایفی کیم آندین هر غزل « کالوحي المنزل » و هر رساله « کالاحادیث النبى المرسل » عالی شان و رفیع مکان دور کیم آردین هر لفظ قیمتده دُرثمین دین آبدار راق و حرقتده لعل آتشین دین

لطایف و دقایقی دین بهره آلسه ، حکم سورار زمانیده و هر قیسی نینگ مرتبه سی نی تعیین قیلور آوانی ده ، امیدیم اول دورور و خیالیمغه آنداق کپلور کیم سؤزوم مرتبه سی اوج دین قوی اېنمه گی و بو ترتیبیم کوبه سی اعلی درجه دین اؤزگه یبرنی بېگنمه گی .

بوسؤزلردین خصم مونداق بیلْمسون و مدعی بو نوع گمان قیلْمسون که مېنینگ طبعیم ترک الفاظیغه ملایم توشگن اوچون تعریفی ده مبالغه اظهار قیلور مېن و فارسی عبارت قه مناسبیم آزر اچون انکار و نفیغه اصرار کؤگوزور مېن کیم فارسی الفاظ استیفاسین و اول عبارت استقصاسین کیشی مېن دین کؤپراک قیلْمیدور ابرکین و صلاح و فسادین مېن دین یخشیراق بیلْمیدور ابرکین کیم عمروم گلشنی نینگ تازه بهاری نینگ طراوتی چاغی و حیات روضه سی نینگ نورس سبزه زاری نینگ نزاھتی وقتی کیم اؤن بېش یاش تین قیرق یاش قچه دور که انسان خیلی نینگ طبعی بلبلی، هر گل جمالیغه شیفته و روحی پروانه سی هر شمع حسنیغه فریفته بُولور وقت بو اوقات دور. بو اوقاتده کؤپ غریب واقع حادث دور که اول واقعه بیرا و حسن و نازین یا اؤز

بوشعرغه حضرت مخدومی نوراً جواب آیتیب دورلر و
 آتین «لجة الاسرار» بیتیب دورلر و مطلعی بودور کیم،
بیت:

کنگر ایوان شه کز کاخ کیوان برتر است
 رخنه ها دان کش بدیوار حصار دین در است

که اگر اول «دریای ابرار» دور، بو ابر بهار دور، که مرتبه ده
 آندین بلندراق و بهره ده آندین فایده مندراق دور، که آنینگ
 اوستی که سایه سالورغه یایله آلور و باشیغه درافشان لیغ داغی
 قیله آلور. فقیر ایگله سی بزرگوار رفیع مقدارغه نیاز مند لیغ و
 گدالیغ یوزی دین تتبع قیلیب مهن و آتین «تحفة الافکار»
 دب مین. و مطلعی بودور کیم،

بیت:

آتشین لعلی که تاج خسروان را زیوار است
 اخگری بهر خیال خام پختن در سراست

و کؤپ معنی انگیز عبارات و تعمیمه آمیز اشارات اضافه
 قیلیب مهن که بوفن اهلی نینگ ماهرلری مسلم توتوب تورلر. و هر
 کیشی که بو باب ده تردد بؤلسه، حضرت مخدومی نور آنینگ
 بهارستان آتلیغ کتابین کیم آنی بهارستان حیات و نگارستان

برق کردار راق. و ایگله سی مذکور بؤلغان عزیزلر کلام معجز
 نظامی دین آنده چاشنی و نصیب و اؤز عشق و کمالاتی و
 نهایت حالاتی مونگه اضافه که هذا شیء عحیب. برچه سیغه
 کؤپ قتله اؤتوب مهن، بلکه کؤپین یاد توتوب مهن. و قصاید
 و غزلیات لری نینگ غرابت و لطافتین بیلیب مهن. بلکه غریب راق
 و لطیف راق لریغه تتبع داغی قیلیب مهن. قصاید دین
 امیر خسرو نینگ دریای ابراری کیم مشهور مونداق دور که دهر
 اېمیش بؤلغی که یوزمینگ بیت دین آرتوغ دیوان لریم غزلیاتی
 و قصاید و مثنوی لریم ابیاتی، اگر عالم صحیفه سی دین یویولسه
 و دوران صحیفه سی دین محو بؤلسه و بو قصیده قالسه که آنده
 معنی استیفاسی وافی دور و بوفن اهلیغه مهنینگ فضایلیم
 دلیلیغه کافی دور مطلعی مشهور دور کیم،

نظم:

کوس شه خالی و بانگ غلغش درد سراست
 هر که قانع شد بخشک وترشه بحر و براست

بیت:

معلم عشق و پیرو عقل دان طفل سبق خوانش
 پی تادیب طفل اینک فلک شد چرخ گردانش
 بوقصیده‌گه داغی کؤپ معانی گوهری درج و عمر
 نقدی خرج بؤلوب دور.

ینه «روح القدس» قصیده‌سین بلند آوازه قیلیب‌مهن، که
 قدسی لر روحین آندین تازه قیلیب‌مهن و مطلعی بودور کیم،

بیت:

زهی بخامه قدرت مصور اشیا
 هزارنقش عجب، هرزمان ازوپیدا
 ینه «عین الحیات» قصیده‌سی زلالین یبتکوروب‌مهن، که
 غفلت اهلی نینگ اولوک بدن‌لری‌غه جان کییوروب‌مهن و
 مطلعی بودور کیم،

نظم:

حاجبان شب چوشادروان سودا افگنند
 جلوه درخیل بتان ماه سیما افگنند

نجات دېسه بؤلور، بو مطلع‌نی بیتیب‌دورلر و استشهاد
 یوزی‌دین تعریفین آیتیب‌دورلر که بو منشور دولت
 سپهرطاقی‌غه آسلیسه پیری بار و بو طغرای سعادت‌نی
 مشتری بؤینی‌غه آویزه قیلسه موجب مباحات و افتخاردور. اول
 کتاب‌نی آلدیک و بو محلی‌نی تاپیب نظر سالدیک و بیلدیک که
 اولچه مهن تعریفی‌ده تحریر قیلیب مهن تقصیر قیلیب‌مهن.

ینه میرخسرونینگ «مرآة الصفا» آتلیغ قصیده‌سی‌غه
 کیم خلاق المعانی خاقانی شېروانی تتبعی قیلیب‌دور و مطلعی
 بودور کیم، بیت:

دلم طفل است و پیر عشق استاد زبان دانش
 سوادالوجه سبق و مسکنت کنج دبستانش
 و حضرت مخدومی نوراً آنینگ جوابی‌ده «جلاء‌الروح»

آتلیغ قصیده‌نی دېب‌دورلر و مطلعی بودور کیم،
بیت:

معلم کیست عشق و کنج خاموشی دبستانش
 سبق نادانی و دانا دلم طفل سبق خوانش
 وفقیر هم «نسیم الخلد» قصیده‌سین ایگلّه‌سی بزر گوارغه

تتبع قیلیب‌مهن . و مطلعی بودور کیم،

ینه «منهاج النجات» قصیده‌سی ده هدایت طریقین
توزوب مېن وضالالت اهلی غه نجات شهراھین کؤرگوزوب مېن و
مطلعی بودور کیم،

بیت:

زھي از شمع رویت چشم مردم گشته نورانی
جهان را مردم چشم آمدی ازعین انسانی
ینه «قوت القلوب» قصیده‌سین که کلکیم ثبت ایتیب‌دور،
حقیقت یؤلی ده ضعف لیغ کؤنگول لر گه اول قوت دین قوت
بیتیب‌دور. و مطلعی بودور کیم،

بیت:

جهان که مرحله تنگ شاهراه فناست
دراومساز اقامت که راه شاه وگداست
بوآلتی قصیده حمدو نعمت و ثنا و موعظت دور، و اهل
تصوف و حقیقت تیلی بیله معرفت.

ینه ظاهر شعراسی طریقی‌دا هم تؤرت قصیده که
فصول اربعه‌غه موسوم دور، و آندین تؤرت فصل: حرارت
وبرودت و رطوبت و یبوستی کیفیتی معلوم، خامم رقم

قیلیب‌دور، که تؤرت فصل خاصیتی اثری دېک ربع مسکون‌غه
یا ییلیب‌دور.

ینه سخن پرداز استاد عالی شان خواجه کلیم‌الدین
سلمان که قصیده میدانینینگ چابک‌سواری دور و اؤز
زمانینینگ بی‌نظیر سخن‌گزارى . مشهور دور که چون مصنوع
قصیده‌سی ترتیبی‌غه قلم سوروبتور اؤن سکیزده اتمام‌غه
پتکوروب‌دور. واقعاً ایشی قیلیب‌دور که نظم اهلی آنینگ
تعمقی‌ده حیران، و تأملی‌ده سرگردان دور لر. ترصیع صنعتی کیم
مطلع دین اؤز گه بیت‌ده بؤله آلمس. اول قصیده‌نینگ اگرچه
مستخرج مطلعی راست دور، اما اصل مطلع‌ده اولغی
مصراع‌نینگ بیر لفظی‌ده تخلف قیلیب‌دور و مطلع بودور کیم،

بیت:

صفای صفوت رویت بریخت آب بهار
هوای جنت کویت بییخت مشک تتار

بومطلع‌غه تتبع قیلغان کؤپ سخنورلر و نظم
گسترلر چون مقابله‌ده دېب‌دور لر، لت یېب‌دور لر. بو فقیرنینگ
مطلعی بو دور کیم،

بیت:

کیم غزل طوری مخترعی دور و بعضی میرخسروغه کیم عشق
 آتشکده سی نینگ شعله انگیزی دور و درد غریب خانه سی نینگ
 اشک ریزی و بعضی حضرت مخدوم نورآغه کیم کمال
 اوجی نینگ مهر لامعی دور و مذکور بؤلغان عزیزلر
 حالاتی نینگ جامعی . که بو دیوان خلیق آره سی ده شایع دور و
 روزگار اهلی نینگ طبع لری اول ساری راجع و آنده کؤپ
 تورلوک دلکش ادالر و دلپذیر معنالر واقع دور که تفصیلی
 بوقیردین مناسب اہمس و آنده هر نوع نظم اصنافی دین مثل
 مقطعات و رباعیات و مثنوی و تاریخ و لغز و اول جمله دین
 بپش یوزگه یقین معما، کیم کؤپی حضرت مخدومی نوراً مبارک
 نظری غه یتیب دور و اول حضرت نینگ اصلاح و تحسینین
 شرفین کسب اہتیب دور، کیم خامه م دین روزگار صفحه سی غه
 یازیلیب دور و قلمیم لیل و نهار اوراقی ده نقش قلیب دور .

بولردین داغی باشقه، ییگیت لیگیم زمانی و شباب ایامی
 آوانی ده کؤپراک شعرده سحر ساز و نظم ده فسون پرداز
 شعرانینگ شیرین اشعاری و رنگین ایاتی دین اہلیک مینگ دین
 آرتوق یاد توتوب مہن و آلر ذوق و خوشحال لیغی دین اؤزومنی

چنان وزید به بستان نسیم فصل بہار
 کزان رسید بیاران شمیم وصل نگار

بصارت اهلی ملاحظه قیلسه لر بیلور لر کہ بو مطلع
 ترصیع غه واقع بؤلور، عیب دین معرا و مرصع غه کپلور،
 اعتراض دین مبرادور . بونوع شعر نینگ تأکید و مبالغه سی
 اوچون ینہ بیر رباعی ہم دہب مہن، کہ تاخلیل بن احمد رباعی
 قاعده سین وضع قلیب دور، ترصیع صنعتی ده رباعی آیتیلغان
 اہشیتیل می دور، بل کہ یؤقتور و اول بو دور کیم،
بیت:

ای روی تو کوکب جهان آرای
 وی بوی توشہب روان آسای

بی موی تو یارب چنان فرسای
 گیسوی توچون شب فغان افزای

ینہ فارسی غزلیات دیوانی، خواجه حافظ طوری ده کیم
 جمیع سخن ادالر و نظم پیرالر نظری ده مستحسن و مطبوع
 دور، ترتیب بہریم مہن کیم آلتی مینگ دین ایاتی عددی
 کؤپراک دور کہ کؤپراک اول حضرت شعر غه تتبع واقع
 بؤلوبتور و بعضی حضرت شیخ مصلح الدین سعدی قدس سره غه

اؤتمه گن دین سؤنگره بوفقییر آلیغه محاکمه اوچون کپلتوروب تورورلر و هرني حکم تاپیب دورورلر، مسلم توتوب، مناقشه لری برطرف بؤلوبتور.

وغزلده میرشاهی و مولانا کاتبی و آریغیری طرفی دین داغی بو یوسونلوق و مثنویده حضرت شیخ نظامی و میرخسرو دهلوی جانبی دین، داغی بو دستورلوق کؤپ واقع بؤلوب دور. برچه دین کلی راک سند بوکیم حضرت ارشادپناهی نورمرقده نوراً که کلام ملک علام واحادیث معجز نظام خیرالانام علیه الصلوة والسلام دین سؤنگره فارسی سؤزده جمیع آرسؤزی دین یوقاری راق سؤز یوقتور، کؤپراک کتب و رسایل وغزلیات وقصایدده، که معانی گوهرلرین نظم سلکی گه کییدورور اپردی لر و ضمیر نهان خانه سی دین انجمن تماشاگاهی غه جلوه بپروراپردیلر، آنینگ مسوده سین، بورونراق بوفقییر غه التفات و اعتقاد یوزی دین بپروراپردیلر، کیم بو اوراق نی آل و باشتین ایاغی غه نظر سال، خاطرینگ غه هرني آیتقودپک سؤز کپلسه آیت، دپب و هرني اشارت بؤلغی کیم مذکور بؤلدی، ظاهر قیلسم، مقبول توشراپردی. بو دعوی غه دلیل بوکیم اؤن دین آرتوق کتب و رسایلده اول حضرت بو فقییرنینگ آتین

آوتوب مهن و صلاح و فساد لری غه فکر ایتیب مهن و مخفی دقایقی غه تأمل و تفکر لر بیله ییتیب مهن.

و فارسی الفاظ عیب و هنری ملاحظه سی ادراکی ده طبیعی اوزین سالمیدور، بل که اول وادی قطعی ده کلکیم رونده سی، تیز گام لیغ بیله قدم اورمغان پیر قالمیدور و اؤتوز ییل دین آرتوق و قیرق ییل غه یقین دور کیم خراسان ملکی کیم فضل و کمال اهلی غه عالم ممالکی نینگ مصر معظمی و سودا اعظمی دور، بوملک نینگ جمیع نظم اهلی شعرای شیرین کلامی و فصحای واجب الاحترامی، هر معنی بیله کیم اوراق یوزی گه آرایش و هر الفاظ بیله کیم اجزا عذاری غه نمایش بپریب دورلر، بوفقییر صحبتی غه ییتکوروب دورلر و بو ضعیف آلینده اؤتکریب دورلر و حک و اصلاح التماسین قیلیب دورلر و خاطر غه خطور قیلغان نکته که آیتیلیب دور، انصاف یوزی دین مسلم توتوبتورلر و اگر بعضی ابا قیلیب دورلر، دلایل بیله آر غه خاطر نشان قیلیب دور آندین سؤنگره قبول قیلیب، اؤز لری شاکرو ممنون بیلیب دورلر و بسامعانی اهلی خرده دان لر و دقایق خیلی دقیق بیان لر که انوری و سلمان شعرای ده هر بیر ی نینگ جانبین توتوب، بحث لر قیلیب، سؤز لری بیر بیر ی دین

نگارش تاپیب دور و اؤز کماهی حالات لری کیفیتیه ده گزارش صورتی توتوب دور ، بوبایری بنده لری نی نظم طریقی نینگ برچه نوعی ده تعریف لر بیتیب صاحب ران لیق لقبی بیله سرافراز قیلیب دور لر و بی مثل و انبازلیغ وصفی بیله ممتاز ایتیب دور لر و مقرر دور که همایون طبع لری زمان مشکلاتی نینگ معیاری دور، فرخنده ذهن لری عالم دقایقی نینگ حلالی و صاحب اسراری. بنده خاکسار اگر چه توفراغ دین اؤکسوک اپردیم اما اول قویاش تربیتی بیله رنگارنگ گل لر آچتیم.

و بوافکنده بی اعتبار، اگر چه ذره دین کم راک اپردیم. اول سحاب تقویتی بیله گوناگون در لر ساچتیم . و دلسوز ایباتیم مناجات اهلی غه آشوب و غوغا سالدی، و بزم افروز غزلیاتیم خراباتی لر غه آه و واویلا سالدی.

حاصل کلام: اندین سؤنگره کیم مونچه قوی دلایل و عظیم شواهد بیله، بوفقیر نینگ وقوفی بلکه مهارتی بوفن نینگ فارسی و ترکی نظمیه ده ثابت و روشن بؤلدی ، اگر بیرنی ینه بیریه گه ترجیح قیلسم، کبراک که بو طایفه دین هیچ کیشیه گه مسلم توتوب، صدق دپماک دین اؤز گه مقال و مجال بؤلمه غی. بتخصیص که مونچه برهان قاطع بیله هم قطع تاپقای

مذکور قیلیب دور لر و کؤپی طبع و ادراک و مونگه مناسب نیمه لر گه نسبت بهریب ، مسطور قیلیب دور لر.

بوقبول نظری اثری دین بیر قرن دین آرتوق سلطان السلاطین سپهر آیین صحبت لری ده و فردوس تزین خدمت لری ده کیم اهل کلام دین و مقال دین فضل و کمال زمره سی نینگ مجمعی دور و علم و فضل نینگ منبعی دور. بوفقیر نینگ سؤزی گه مرتبه رفیع و مقاله وسیع اپردی و اؤزی گه سؤز جهتی دین عظیم اعتبار و سؤزی گه اؤز جهتی دین بییک پایه و مقدار و سلطان السلاطین که مظهر لطف الهی و مظهر انوار حقایق نامتناهی دور و فرخنده ضمیری علوم گوهری نینگ دریاسی و خجسته خاطر ی خاکسار بنده لر ذاتی نینگ کیمیاسی دور. بو طایفه نینگ کؤپ راک اصطلاح و قواعدی دین عالی مجلس ده سؤز اؤتسه مخاطب بو فقیر ، فصاحت و بلاغت اهلی نتایج طبعی دین هر نی مذکور بؤلسه مشارالیه بو حقیرنی قیلور اپردیلر و اول مقدار بو توفراغ نینگ رتبه سین فلککه یبتکوروب و آنچه بو ذره نینگ پایه سین قویاش دین آشوروب اپردی لر کیم اؤز لری نینگ خورشید فیض طبع لری دین ظهور قیلغان رساله که اؤز گوهر ریز قلم لری دین

دور و وصف لری غه قلم اورولوب دور، سؤزنی اوزاتماق حاجت اېمس و کلام تطویلین معنی اهلی مستحسن دېمس.

و بومناسبت بيله سارت سلاطینی دین هم سلطان طغرل دېک و شاه شجاع دېک عالی قدر پادشاهلر و رفیع مرتبه انجم سپاهسالار رنگین ابیات و شیرین غزلیات آیتتی لر و زمان لری ده مشهور بؤلدی و روزگار لری اوراقی ده مسطور.

تاملک، عرب و سارت سلاطینی دین ترک خان لری غه انتقال تاپتی . هلاکوخان زمانی دین سلطان صاحب قران تیمور کورگان زمانی دین فرزند خلفی شاهرخ سلطان نینگ زمانی نینگ آخری غه چه ترک تیلی بيله شعرا پیدا بؤلدی لر و اول حضرت نینگ اولاد و احفادی دین هم خوش طبع سلاطینی ظهور غه کېلدی.

شعرا: سکاکی وحیدر خوارزمی و اتایی و مقیمی و یقینی و امیری و گدایی دېک لر و فارسی مذکور بؤلغن شعرا مقابله سی ده کیشی پیدا بؤلمه دی ، بیرمولانا لطفی دین اوزگه کیم بیرنچه مطلع لری بار کیم طبع اهلی قاشی ده اؤقوسه بؤلور. اول جمله دین بیری بودور کیم،

بیت:

، واستشهاد غه بومسوده نینگ هم هر لفظی یوق که هر حرفی فریاد اورغی لر و غوغا کؤترگی لر.

ینه بیر کلیه بو کیم تاملک ، عرب خلفاسی و سلاطینی ده اپردی. فلک اول وقت ده نظم دبیری غه عرب تیلی بيله جلوه بپردی. آنداق که حسان ثابت دېک و لقیط دېک ملک الکلام سخن گزار لر و معنی آفرین فصاحت شعار لر پیدا بؤلدی لر و اؤز تیل لری بيله نظم اداسی نینگ دادین بپردی لر. بومناسبت بيله عرب سلاطینی داغی ابراهیم مهدی دېک و مأمون خلیفه دېک، و بولردین اوزگه هم سلاطین زاده لر غرا نظم لر دین قصادی آیتتی لر و فواید ظاهر قیلدی لر.

چون ملک دین بعضی اقالیم و کشورده سارت سلاطینی مستقل بؤلدی لر، اول مناسبت بيله فارسی گوی شعرا ظهور قیلدی لر. قصیده ده خاقانی و انوری و کمال اسمعیل و ظهیر و سلمان دېک و مثنوی دا استاد فن فردوسی و نادر زمان شیخ نظامی و جادوی هند میر خسرو دېک و غزلده مخترع وقت شیخ مصلح الدین سعدي و یگانة عصر خواجه حافظ شیرازی دېک که بولر نینگ تعریفی یوقاری راق چون شمه یی سورولوب

السلطان بن السلطان والخابان بن الخاقان معزالسلطنه والدنيا
والدين ابوالغازى سلطان حسين بهادرخان خلدالله تعالى ملكه
وسلطنته وافاض على العالمين بره ومكرمته ،
رباعي:

کیم تافلک آفاق اوزه دورقيلور
انجم گلی هرتون بوچمن دین آچیلور
نې شاه آنینگ ذاتی کیبی یاد بیلور
نې طبع آنینگ طبعی دېک ایستب تاپیلور

تاکیم فلک اپورولور دوام اولسون آنکا
اقبال بساطی ده مقام اولسون آنکا

هم نطق ایله جانبخش کلام اولسون آنکا
هم نظم کلامی مستدام اولسون آنکا

جهانبان ليق تختی ده مقام توتتی وکشورستان ليق
مسندی ده آرام تاپتی ،ملک سلکی گه امنیت گوهرلرین چپکتی
و جهان مزرعی دا جمعیت دانه لرین اپکتی .چون سلیم طبعی
گوهر کان معانی اپردی و مستقیم ذهنی ، مورد فیض سبحانی
کلام اهلی غه ترفیه وابتهاجر و کلام خیلی غه رونق

اول که حسن اپتتی بهانه ایلنی شیدا قیلغالی
کوزگودېک قیلدی سېنی، اوزنی پیدا قیلغالی
وسلاطین دین هم اولگوچه طبع اثری هیچ قیسی دین
ظاهر بولمه دی و ورق یوزی گه نقش قیلغوچه نیمه قالمه دی،
سلطان بابر دین اوزگه کیم بو مطلع آلرطبعی اثری دور کیم،
بیت:

نېچه یوزونگ کوروب حیران بولایین
الهی مېن سنگا قربان بولایین

تابووقت قچه کیم ملک بو دومان نینگ تخت سلطنتی غه
خاتم و تاج خلافتی غه سزاوار و مسلم، اصالت بحری نینگ
دُر شاهواری، عدالت معدنی نینگ گوهر عالی مقداری، سپهدلیغ
معرکه سی نینگ رستم داستانی، سپهدارلیغ میدان نینگ
سام نریمانی، سرافرازلیغ تاجی نینگ گوهرزیننده سی، بزم سازلیغ
سپهری نینگ اختر فرخنده سی، جهاندارلیغ بزمی نینگ
اسکندر جمشید جاهی، جهانگیرلیغ انجمنی نینگ خورشید عالم
پناهی، رفعت جهانی نینگ قلّه گردون خراشی، عدالت
سپهری نینگ سحاب گوهر پاشی، فضل و کمال حدقه سی نینگ
مردمک بیناسی، تکلم و مقال حدیقه سی نینگ بلبل خوش نواسی

ورواج لردست بپردی و هر علم ده مفید تألیف لر و هر فن ده منتج
تصنیف لر قیلدیلر. و غریب رسایل معنوی ظهور قیلدی و عجیب
دواوین و غزل و قصاید و مثنوی یاییلدی. و اؤز شریف طبع
و لطیف ذهن لری دین داغی اگر چه هم فارسی دهماککه
قادروهم تر کچه آیتماقده ماهر اپردی. اما اصلی طبع اقتضاسی
و شایع تکلم مناسبتی اداسی بیله ترکی دیوان تدوینی غه میل
قیلدیلر و دلپذیر اییات و بی نظیر غزلیات ترتیب بپردیلر که تا
عطارد فلک دیوانخانه سی نینگ قلم زن و راقمی دور و
سپهر بیت الانتظامی نینگ رقم کش و ناظمی. آنداق گلشنی دقایق
گل و ریاحینی بیله آراسته، و اول نوع مخزنی معانی جواهر
ثمینی بیله پیراسته کور میدور. دقیق معنی گل عذارلری سلیس
الفاظ کسوت لری ده جلوه نمای و غریب مقصود ماه رخسار لری،
لطیف ادا حله لری ده چهره کشای. دیوان دهمای که بحر عمان
دور، هر غزل آنده جواهر دین مملو بیر سفینه، سفینه دهمای که
خزینه دور، هر بیت بی راوی معانی گوهر لری دین آندا
یوزد سفینه. سوزناک اییاتی نی اوقوغوچی نینگ نفسی اهل کونگلین
اؤر تماککه سموم آفت و درد مندانه الفاظی نی ادا قیلغوچی نینگ
اونی خراشی دین محزون لر بغری جراح. عبارتی نشاط لیغ

ضمیر لرنی ماتم زده قیلغوچی و حرارتی موز دپک ساووغان
کونگول لرنی آتشکده قیلغوچی. حروفی ترتیبی ده سحر ساز لیغ لر
و اداسی ترکیبی ده فسون پرداز لیغ لر.

حاصل که تر کچه تیل بیله بونوع دیوان که مذکور
بؤلدی و تعریفی بوصفت و آیین بیله که مسطور بؤلدی کیم بو
یوسونلوق غرایب یوق که سلاطین مکرم دار احشم دین، بلکه
شعرا ی قدسی نفس مسیح دم دین واقع بؤل میدور و آره غه
کیر میدور، واقع بؤلدی و آره غه توستی.

و آنینگ زلال حیاتی نینگ فیضی قویاش چشمه سی دین
اؤتکالی یاووستی و بو طایفه نینگ بی بهره لری بو روح نقدی دین
بهره یاب و لب تشنه لری بو آب حیات دین سیراب بؤلدیلر.
باوجود بو سلطان السلاطین نینگ کیمیا اثر خاطر
و خورشید آثار ضمیری داغی مونگه مایل که ترک ناظم لری اؤز
الفاظ لری بیله شعر غه مشغول لوق قیلغیلر و کونگول غنچه سی
داغی دین که پچلر چیر مانیب دور بهار نسیمی دپک انفاس بیله
، گل دپک آچیلغیلر. و التفات و اهتمام یوزی دین بعضی
معنی لر تاپیب نظم قیلور غه حکم لر هم جاری بؤلدی و سؤز
اسلوبی غه تعیین لر و اداسی غه تعلیم لر هم اظهاری بؤلدی.

بوفضل اربابی غه تعلیم لر بهرب و تلقین لر قلیب، بولر اول حضرت نینگ دقیق سوزین یا انگله می یا انگلسه لر بویورولغان یوسون بیله عمل قیلمی یا قیله آلمی و بوضعیف خاکسار اول حضرت نینگ قدسی نفسی پاسی نی آسرب و واجب الاذعان حکم لر ی غه اطاعت و فرمان بردار لیغ قلیب، کونگ لوم دین و تیلیم دین کبلگنچه و قلمیم و ایلگیم دین قوت فهم قیلغنچه اول حضرت قه، باوجود بنده لیغ و اول بنده لیغ بیله سعادت مند لیغ و فرخنده لیق شاگرد لیک که داغی اوزوم نی مشرف و ارجمند و مباحی و سربلند قیلدیم و ییل لر ترک تیلی و نظمی قاعده و اسلوبی ده، بیلمه گنلریم نی سوروب و مشکل لریم نی حلل مشکلایم تابوغی ده عرض غه یبتکوروب عظیم فایده لر تاپیب کلی نتیجه لر کوردوم. اول حضرت نینگ تعلیمی و تربیتی بیله ورهنمای لیغی و تقویتی بیله ایشیم اول یبرگه یبتی کیم اول حضرت اوز پاک طبع لر ی نتیجه سی دین ظاهر بولغان رساله ده که اوز معارف نگار کلکی تحریری اپردی و اوز لطایف آثار نطقی تقریری، القابیم نی یوقاری ادا قیلدیم که نی عنوان بیله ثبت قیلدیلر که مکرر قیلماق حاجت ابرمس.

ترک اولوسی نینگ خوش طبع بیک لر ی و میرزاده لر ی و صاحب ذهن پاک طبع لر ی و آزاده لر ی آنداق که کبراک مشغول لوق اسبابین توزه آلمه دیلر، و اول نوع طبع نتیجه سی کورگوزه آلمه دیلر که آندین خوشگوی لوق امید ی توتسه بولغی، بلکه بو امیدنی آلر نینگ روزگاری حالی غه یا ووتسه بولغی. طرفه راق بو کیم بونوع پادشاه سخندان ترغیبی و تلقینی و احسانی و تحسینی قاعده متابعت و موافقت نی اونوتوب و جاده نافرمان لیغ و ضلالت نی توتوب کوی بلیکه بری سی فارسی غه مایل بولدی لر و اول تیل بیله نظم غه قایل. بوایش موندین اوزگه بوله آلمس که ترک تیلی تعریفی ده آنداق که یوقاری راق مذکور بولدی باوجود الفاظ کثرتی و عبارات وسعتی و معانی غرابتی و ادا سلاستی، دلپذیر باغلاماق ته صعوبت بار و دلپسند ترتیب بپرماک ته طبع رنج و عقوبت تاپار. لازم کوروندی ترک تیلی شرحی دا بیرنچه ورقه زیب آرایش بپرماک و آندا حضرت سلطان السلاطین ملایمت طبع و مهارت ذهن لرین شرح ایتماک، و همایون رأی لر ی ترتیب بپرگن دیوان بابی ده بیرنچه سوز گستاخ لیغ یوزی دین سورماک و اول حضرت کمال دانالیغ و وقوف و توانالیغ نهایتی دین بوفن اصحابی غه و

قیلیدیم که اؤز الفاظ و عبارت لری حقیقتی و اؤز تیل و لغت لری کیفیتینی دین واقف بؤلدی لر و فارسی گوی لر نینگ عبارت و الفاظ بابی ده طعن قیلور سرزنشی دین قوتولدی لر .

آر داغی رنج و مشقتیم مقابله سی ده ، چون بو مخفی علم دین که ظاهر قیلیب مهن ، وقوف تاپسه لر ، امید اول کیم بوقیرنی خیر دعاسی بیله یاد قیلغیلر و روحومنی آنینگ بیله شاد قیلغیلر . رباعی :

بونامه که یازدی قلمیم تار تیب تیل
تاریخین آنینگ جمادی الاول بیل
کون نینگ رقمی نی چهارشنبه قیلغیل
توقوز یوز ییل دین اوتوب اپردی بپش ییل .

بوندی غه هم چون بونوع عظیم دولت که حق سبحانه و تعالی نینگ المتکلم دېگن اسمی غه مظهریت بؤلغی و خلایق آره سی ده تکلم ده اقران و امثال دین امتیاز و اعتبار ، و اولوغ آت بیله آوازه و اشتها رغه که اول حضرت نینگ عنایت و اهتمام لری باعث بؤلدی و یوقاری مذکور بؤلغان دو اوین و مثنوی و سایر کتب و رسایل معنوی ، که تا عالم بناسی دور ، بو طایفه دین هیچ کیم گه اجتماعی ، دست بېرمیدور و اختراعی میسر بؤل میدور ، دست بېردی و میسر بؤلدی .

اگر چه برچه نی اول حضرت نینگ شریف اسمی غه مخیل و همایون القابی غه مذیل قیلیب مهن ، بولر نی سایر عنایت لر مقابله سی ده توتوب المتکلم اسمی غه مظهریتیم عذری غه ترکی و سارت لغتی کیفیتی و حقیقتی شرحی ده بو رساله نی جمع قیلیب بیتیدیم و آنکا محاكمة اللغتين آت قویدوم . تا ترک ایلی تیلی فصاحت و دقتی و بلاغت و وسعتی که اول حضرت بوتیل و عبارت بیله نظم بساطی توزوب دور لر و مسیحا انفاسی و خضر زلالی دین اولوک تیر گوزماک طریقین عالم اهلی غه کور گوزوب دور لر ، ظاهر قیلیدیم و خیالیم غه مونداق کپلور کیم ترک اولوسی فصیح لری غه اولوغ حق ثابت

کتابده گی بعضی لغت لر نینگ

اۋزبېکچە معنی و شرحی

قوارماق	:حاضرگی اۋزبېک تیلی شیوه لریده قېرماق یا که قېرماق شکلده قولغ نېب فارسچە سی آبله زدن معنی سی ده.
قوروقشەماق	:عیناً قوروقشەماق ، یعنی حددن کۆپ قوروماق وسووی نی یۇقانماق .
اوشتماق	:عیناً اوشتماق ، پول نی یا که شونگه اۋخشش نرسه لر نی میدله ماق .
جیجیماق	:حیرت لنیب قالیش، گیج بۇلېب قالیش معنی سی ده .
اۋنگدېماق	:کۋترېلماق، راست لنماق ، بیر آزیخشی حالت گه اۋزگرماق .
چېکریمک	:ذوق لنیش و هیجان لنیش
دۋمسیمک	: بیراونی خوش کۋرمسلیک اوچون قاش و قباغ توشیریش،
اومانماق	:کۋنگیل دن هوس لنیش، امید قیلیش
اوستماق	:بېزیلیش ، خفه بۇلیش
اېگیرمک	:قمل قیلیش، تېورگ - اطراف نی اۋر ب آلیش
ایگرمک	:ایزله ماق، تعقیب قیلماق
اۋخرنمک	:آتلر نینگ آذوق بېریش پیتی ده چقره دیگن آواز لری
تاریقماق	:زېریکماق ، ایچ قیسمه
آلدهماق	:یلغان بیلن بیراونی فریب بېرماق، یلغان سۈزله ماق
آرغدهماق	:ایرغیتماق، اۋرنیدن بیجا قیلماق، قیمر دتماق
ایشنماق	:ایشنماق، اعتماد قیلماق
ایگنلماق	:هزل لشماق، شوخلیک قیلماق
ایلنماق	:آیلنماق، طواف قیلماق
اېریکمک	:اېرینماق، خوش یا قمسلیک قیلماق ، بیرایش گه میل سیزلیک قیلماق
ایگرنمک	:نفر تله نماق
آوونماق	:آوونماق، سرگرم بۇلماق، تسلی تاپماق
قیستماق	:قیسته ماق، بیرا گه تضییق یا باسیم سالماق

قیینهماق	:قیینهماق، شکنجه قیلماق، آزار له ماق
قۇزغلماق	:قۇزغلماق، حرکت گه توشماق، جنبش قیلماق
ساورولماق	:شمال گه بېریش، تۇزب - ساجیلیب کېتیش
چېقلماق	:چېقلماق
قییمنماق	:قییمیدهماق، حرکت گه کیرماق
قیزغنماق	:قیزغنماق، بخیل لیک قیلماق
نیقهماق	:بیرا گه شهوانی علاقه بیلن آزار بېتکزیش
سیلنماق	:سیلنماق، انتخاب بۇلماق
تئلەماق	:تعیین له ماق، سېلب - انتخاب قیلیب آلماق
قیمیردهماق	:قیمیردهماق، حرکت قیلماق
سېرېمک	:سېپماق
سیرمهماق	:باشیرین طرزده قول بیلن بیرار نرسه نی اختریش
کنارکه مک	:باییش، نشر قیلیش
سیغریقماق	:قاچماق قوتیلماق
سیغینماق	: سیغینماق ، پناه کېلتیرماق
قیلماق	:ایستککه قرشی ایش قیلیش
یالینماق	:یالینماق، عذر وزاری قیلماق
مونگنلماق	:پریشانلیک بیلن ییغله ماق ونالیماق
ایندهماق	:اوندهماق، بیراونی بیر ایش گه مجبور له ماق، دعوت قیلماق
تېرگه مک	:تحقیق قیلماق، بیر نرسه نینگ اطرافیده معلومات تۇپله ماق
قیورهماق	: پرورش قیلماق، باقماق
قینگقیماق	:کوچیک وشغال نینگ اولیماق آوازی
شیغلدهماق	:بیرار نرسه نسنگ ایاق یا که قول ضربی بیلن آواز بېریشی
سینگره ماق	:پست آواز بیلن نالیش قیلیب ییغله ماق
یشقهماق	:بیرا گه اورماق مقدی بیلن قول کۋتریش
ایسقرماق	: ایسله ماق، خاطر له ماق

امیرعلیشیرنویی	۶۴	محاکمۃ اللغتین
	شاوقین-آوازبیلن اویین قیلیش	گورپکلمک
	ساجماق، ترقتماق، پراکنده قیلماق	چوپروتماق
	شادیشهماق	جیرغهماق
	: بیچماق، اندازه قیلماق	بیچماق
	: دشمن لیک وعناد قیلماق	قیقرنماق
	: هضم قیلماق	سینگورمک
	: کورشدہ بیراونی ایاغی گه ایلمک بیری ب یقیتماق	کونده لتمک
	: کؤمیرماق، قاوون یاکه باشقه نرسه نینگ پۇچاغی نی تیش بیلن	کؤمورمک
		کؤمیرماق
	: استوار قیلیش ، تیکلش	بیگیرمک
	: بدن نینگ سستله نییشی	کونگوردەمک
	: اۇنی بیراودن ضرب کورگن دپک قیلیب کورسه تیش، موغامیرلیککه اوریش	کبزمک
	: تاشیش، حددن آشیش	دوپتولماق
	: چیدهماق، صبر قیلیش، برداش بېریش	چیدهماق
	: توزماق، توزتماق	توزمک
	: قازانماق ، قۇل گه کیریتماق	قازغنماق
	: قیتیلغلهماق، تحریک قیلماق	قیچیغلهماق
	: باش آیکنمه بۇلماق، حیرتلماق	گنگیره مک
	: نهایت چرچهماق، هاریماق	یدهماق
	: قدهماق ، اوچی ایٹیک نرسه نی بیراوغه یاکه بیر نرسه گه سانچتیرماق	قدهماق
	: ایاق آستی بۇلش	چیقنماق
	: کؤندیرماق، قانع قیلماق	کؤندورماق
	: الاونی یاکه باشقه شعله لی نرسه نی اۇچیرماق	سؤندورمک
	: ذوق واشتهاگه سالیش	سوقلتماق.

امیرعلیشیرنویی	۶۳	محاکمۃ اللغتین
	: اۇز-اۇزی بیلن اچیغله نیب گیرماق، غور-غورله ماق	کؤنگرنماق
	: غضب بیلن لب آستیده گیرماق	سوخرنماق
	: سییلهماق، نوازش قیلماق	سییبهماق
	: محکوم قیلماق	قاره لهماق
	: سورتماق	سورتنماق
	: بیرارنرسه نی توزه تیش گه مایل بۇلش	کویمنماق
	: نالش قیلماق	اینگرنماق
	: ریا و منافق لیک	توشلماق
	: قیغورماق، غصه قیلماق	مونغیماق
	: حیرتله نیش	تنچیقهماق
	: حیرتلتیریش	تنچیقالماق
	: بیراونینگ دیداری نی آرزو قیلیش	کؤروکسه مک
	: جوده کؤپ غضبله نیش	بوشورغنماق
	: زار-زار بیغلهماق	بوخسهماق
	: اۇنگ و سؤل گه تکرار حرکت قیلماق	کبرکینمک
	: اولوغلش	سوقده مک
	: دشمن دن شکست معنی سی ده یشینیش	بوسماق
	: بورماق ، بیر نرسه نی تابلش وقتلش	بورمک
	: ایستادن	تورمک
	: مزه-مزه قیلیب آز-آز ایچماق	تامشیماق
	: قمل قیلیش ، اۇرب آلیش	قَهه ماق
	: بیردنی گه باش گه کؤتریب ایچیش	سییقرماق
	: نقش ونگارلی بولیش	چیچرکه مک
	: پرنجی یاکه قرس گه اۇرکماق	چورکنمک
	: یانماق	اۇرتنمک
	: اشپلاق چلماق	سیزغورماق

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.